

**Foredrag d. 8. januar 2018**

## **De rejsende - Cirkusfolk og Gøglerlægter**

**Lene Dige, lokal Historiske Arkiv Dronninglund**, holdt et interessant foredrag om det vandrende folk, som i løbet af 1800-tallet bosatte sig i Sømosen ved Dronninglund.

De kaldte sig selv for de rejsende, vandrende familier, der kom sydfra. Det hele startede i Slesvig Holsten, Ditmarsken, omkring grænselandet mod syd. Grænselandet blev bevogtet af hvervede soldater - ofte bestående af folk, der kom fra lande rundt i Europa.

Omkring 1802 stoppede Danmark med at hverve professionelle soldater, og man indførte værnepligten udskrevet fra bondestanden. Mange af de tidligere hvervede soldater var nu uden arbejde. Mange, hele familier, rejste nordpå op gennem Danmark

De tjente lidt undervejs ved at optræde som musikanter, gøglere, børstenbindere, skærslibere etc. og gik på landevejene.

De blev ikke absorberet af landbefolkningen. De blev ofte kaldt for tyskere, da deres sprog var en blanding af plattysk og dansk.

De skilte sig også ud p.g.a. deres udseende. De var oftest mørkhåret, havde mørke øjne, og var mørke i løden. Nogle kaldte dem for sigøjnere, hvilket de dog ikke var.

Familierne prøvede at tilpasse sig danske forhold. De fik døbt deres børn i kirken, blev viet i kirken, børnene kom i skole, der hvor familien lige opholdt sig her og nu. Om det så kun drejede sig om få dage. De ældste familiemedlemmer var oftest analfabeter. De rejsende familier fik mange børn, ofte 10 - 12 børn. Børn som ofte blev født under rejserne. Børnene var ofte udstyret med 4 -5 fornavne.

Deres beklædning lignede bondestandens. De handlede/byttede sig til tøj, hvor nu de kom frem. Det gjaldt både tøj og madvarer.

På vejen op gennem Danmark indlogerede de sig i stalde og udebygninger.

Den første familie vi hørte om var **familien Mundeling**. De slog sig ned i Nibe i 1838, hvor de boede om vinteren og om sommeren gik de på landevejen, hvor de ernærede sig som skærslibere. De havde også kortvarigt et lille cirkus.

En anden familie var familien **Altenburg**. Christian og Helene. De slog sig ned i Dorf omkr. 1862 i den nordlige del af Dronninglund Storskov. Det var en meget musikalsk familie. En gren af denne familie havde et omrejsende cirkus. De fik mindst 8 børn, flest piger, som senere giftede sig ind i de andre rejsende familier.

En anden familie, der slog sig ned i Dorf, var **Benneweis** ( August Vilhelm). Han havde fået tilladelse til at

musicere i Danmark af selveste Kong Frederik d. 7. Engang hvor hans musikkorps spillede for Kongen og Grevinde Danner i 1863, fortæller myten, at grevinden sørgede for at familien Benneweis kunne forblive i Danmark.

Sønnen Ferdinand giftede sig med Irene, som var af bondeslægt (kaldet de private), men som havde optrådt i en akrobatgruppe. De fik ingen børn men fik et plejebarn - Eli. De startede en akrobatgruppe, og sidenhen et omrejsende cirkus. Senere adopterede familien også Diana.

Andre familier slog sig ned i Sømosen som er beliggende i den sydlige del af Storskoven. Her slog **Christian Adolf Mundeling** sig ned som en af de første af de rejsende. Han byggede et lille hus, som familien kunne bo i i vinterhalvåret. Han blev gift med Justine. De fik 12 børn.

Han ernærede sig ved at gå rundt med sin skærslibervogn, og ofte besøgte de forskellige markedspladser, hvor familien tjente penge ved at spille. Familien var meget musikalsk. Justine optrådte med akrobatik, gik på line og lavede et nummer kaldet æggedans.

De købte senere en brugt beboelsesvogn, som blev trukket af en hest. De gik med tiden over til at leve af at lave cirkus. De optrædende var gennem mange år Justine og med tiden også de mange børn.

I 1903 køber familien en vinterbolig i Brovst, kaldet Villa "Vinterhvile". Deres cirkusvirksomhed stoppede i 1926. Cirkusteltet var nedslidt og økonomien rakte ikke til indkøb af nyt.

Vi hørte også om en **familie Hertzberg**, som først slog sig ned i Dorf og siden - omkring 1881 - flyttede til Sømosen. Heinrich og Kathrine Hertzberg. De fik 13 børn.

De tjente penge som skærslibere, havde et lille cirkus med spåkone ect. Det gik godt for familien og de havde et godt omdømme på hjemegnen. De stoppede med at have cirkus efter en storm ødelagde cirkusteltet. Derefter fortsatte de med at tage rundt til markeder, hvor de havde luftgynger etc.

I Sømosen boede også Peter Nissen - en privat. Han var smed, giftede sig med en datter fra Mundelingfamilien. Han ernærede sig som skærsliber og musiker.

Vi hørte også kort om familien Müller. Carl Vilhelm Müller var skærsliber og fisker.

Der blev bygget 7-8 huse i Sømosen. Men alle husene er væk i dag.

De rejsende familier forstod at holde sammen.

I 2009 og nogle år frem samledes familierne ved Sømosen til et årstræf, hvilket var til glæde for alle.

Det er nu ikke længere muligt, da ejeren af området har sagt stop p.g.a nedslidning af området.

En spændende aften

OBS: Lene Dige nævnte nedenstående kilde, som ikke er nævnt i hendes kildemateriale.

Kilde: Sømosen - Thorup Lokalhistoriske Arkiv 2008